

70 JAAR GELEDEN.....

OVER EEN POËZIEBOEKJE EN DE LIJDENSWEG VAN EEN OOSTENDSE JOODSE FAMILIE

door **Freddy HUBRECHTSEN**

De Jodenvervolging was in 1933 in Duitsland op gang gekomen. De vluchtelingenstroom in Europa piekte, mede door de Spaanse burgeroorlog. Naar aanleiding van de Anschluss van Oostenrijk vreesde men een nog grotere golf. De Volkenbond belegde in juli 1938 te Evian, enkele maanden vóór de beruchte “Kristallnacht” van november, een internationale conferentie om een uitbreiding van de opvangcapaciteit van vluchtelingen mogelijk te maken. Een algemeen “NEEN”. Alleen de Dominicaanse republiek reageerde enigszins positief zij het tegen zeer grote geldsommen.

Ouderen onder ons herinneren zich het toneelstuk en het boek van Jan de Hartog (Schipper naast God) en later de film (Voyage of the Damned) over de waar gebeurde Odyssee van het luxepassagiersschip St Louis in 1939 waarbij de (931 joodse) passagiers, oorspronkelijk bedoeld voor Havana, na een ongewilde “cruise” langs de kust van Zuid-Amerika nergens welkom waren en dus onverrichter zake moest terugkeren naar Europa. In Antwerpen afgemeerd bleven 214 mensen in België en werden de anderen verdeeld over Engeland, Frankrijk en Nederland.

België zorgde reeds sedert 1933 voor opvang van Joodse vluchtelingen en ook in Oostende o.a. in het weeshuis Carolinenhof (Wellingtonstraat) onder de zorg van de Commissie van Openbare Onderstand. De zieke Joodse kinderen die in de villa Johanna te Middelkerke waren opgevangen werden in het Oostendse St.- Janshospitaal verzorgd.

Het verhaal van het gezin Szpiro is enigszins anders. Het poëzieboekje van Henriette samen met de indrukken die ik opdeed via recherche, lectuur, film en een bezoek aan de kampen van Auschwitz, Mauthausen en Theresienstadt noodzaakten mij dit, als één van zoveel andere schrijvende verhalen, neer te schrijven.

Het boekje en de foto's werden door Mevr. Clothilde Derycker aan De Plate geschonken

In tempore non suspecto

Op 22 juni 1926 huwden te Antwerpen Joseph SZPIRO met Golda AWERBRUCH.

Joseph werd op 5 januari 1898 te Warschau geboren. Wijkt uit naar België waar hij op 9 februari 1923, via Anderlecht, te Antwerpen in het bevolkingsregister wordt ingeschreven. Verblijft kort te Hoboken om dan op 21 juni terug naar Antwerpen te komen.

Golda werd op 23 mei 1905 geboren te Odessa (Rusland-Oekraïne). Zij wordt op 21 maart 1906 te Antwerpen ingeschreven komende van Rotterdam. Vertrekt in 1907 naar Borgerhout om op 29 maart 1922 vanuit Scheveningen terug in Antwerpen toe te komen.

Het gezin dat ondertussen verrijkt werd met twee dochters, Regina (° 16.11.1926) en Henrietta (° 6.05.1928) verdwijnt uiteindelijk op 13 maart 1930 uit het Antwerpse bevolkingsregister voor Oostende, Alfons Pieterslaan 87.

Er is wel wat verwarring met dit huisnummer. Antwerpen houdt het bij 87 en één enkele keer 89. Het Oostendse jodenregister vermeldt 32 en volgens verklaring van Mevr. Victoire Ponjaert, vriendin van Regine, moet het 34 (het huidige Vispaleis) geweest zijn. Ook Mevr. Clo Derycker, vriendin van Henriette, sprak van een huis rechtover de St.- Jozefschool. Een eventuele verhuis in Oostende zelf is door de vernietiging van het bevolkingsregister van Oostende niet meer te controleren.

Joseph was handelsreiziger en de familie Szpiro baatte er na 1931 een lingeriewinkel uit.

Op 25 december 1931 wordt Isidore geboren en op 17 augustus 1936 volgt LEA.

Uit de verklaring van de twee bovenvermelde tijdgenoten bleek de familie Szpiro ook geen zeer actief lid van de Joodse religieuze gemeenschap te zijn geweest.

Een gelukkige familie die echter nog steeds de Poolse nationaliteit had behouden volgens het Oostendse jodenregister van 28.10.1940.

De toegang tot het strand werd verboden en zo speelde de Ostend Swimming Club een rol in hun jonge leven:

Foto1 31 augustus 1941 ter gelegenheid van een wedstrijd. Met onderaan Lea (geruit kleeftje) vierde van links en Isidore tweede van rechts. Bovenaan staat tweede van links Regine en tweede van rechts Henriette. Helemaal bovenaan pal in het midden uitstekend staat Victoire Ponjaert en schuin links achter Isidore staat Clo(thilde) Derycker. De jongen met de pet is Roger Ponjaert, broer van Victoire.

Tot de geschiedenis de familie inhaalde...

Reeds vanaf 28 oktober 1940 begon de Militärverwaltung moeilijk te doen door het laten opmaken van jodenlijsten door de gemeenten. In de lente 1941 werd de verordening uitgevaardigd dat Joodse eigenaars van winkels (dus ook Szpiro), hotels en restaurants hun zaak moesten aanduiden met een bord "Jüdisches Unternehmen – Joodsche onderneming – entreprise Juive".

De onderwijsvoorschriften waarbij Joodse scholen moesten opgericht worden konden op weinig plaatsen opgevolgd worden zodat men wel in de "oude" school moest blijven. Isidore (ondertussen door iedereen Bouboule of Boulie genoemd) bezoekt de lagere afdeling in de Albertschool (Ooststraat) en Lea de kleuterafdeling. De meisjes Regine en Henriette volgen les in de rijksmiddelbare school voor meisjes, later lyceum of voor de Oostendenaars: "den Ecole Moyenne", in de Hendrik Serruyslaan.

De palmares van deze school uit 1943 vermeld voor het 2de studiejaar B geen punten voor Henriette daar zij "slechts voor een deel van het studiejaar aanwezig was". Regine, de oudste, is er al helemaal niet meer in vermeld.

Isidore wou later naar het atheneum maar de bezetter heeft dat eenvoudigweg verhinderd.

Ook cultuur zoals theater, cinema, bibliotheek was iets waar Joden geen toegang toe hadden.

In een nota 3/42 van 5 juni 1942, opgesteld door de Kreiskommandantur van Brugge (waaronder Oostende ressorteerde), werden de betrokken gemeenten op de hoogte gebracht dat hun Joodse inwoners, zohaast zij in het publiek verschenen verplicht werden de jodenster te dragen. Dit kenteken werd door deze dienst aan de gemeentebesturen verstrekt. Even later op 31.7.1942 (nota 5/42) werd het nodig geacht de burgemeesters en de politiediensten erop te wijzen deze verplichting nauwgezet te doen nakomen ! De leerlingen van de naaiafdeling van de stedelijke beroepsschool voor meisjes, Stockholmstraat, werden verplicht de jodensterren te maken.

Voor de schoolvriendinnen was dit een onaangename confrontatie met de werkelijkheid.

Ook de bevolking was grotendeels niet opgezet met die maatregel. Een Joodse dame stapte in Oostende op de stadstram en poogde haar ster weg te stoppen waarop een medereiziger haar luidop zegde dat ze dit echt niet behoefde te doen. Integendeel, zij mocht fier zijn op dit ereteken !

Niettegenstaande een eerste deportatiegolf in 1942 waarbij vooral de mensen met een niet-Belgische nationaliteit het slachtoffer van waren, mocht de familie toch nog te Oostende blijven. Mogelijks door de zware ziekte van moeder. Vader Szpiro kreeg wel verbod de winkel nog open te houden. Een Duits echtpaar werd aangesteld om de voorraad te verkopen.

Op 25 mei 1943 overleed Golda Szpiro. Op 25 juni moest de familie Oostende verlaten en vestigde zich in de Raafstraat 141 te Schaarbeek.

Henrietta schreef op de voorlaatste bladzijde van haar poëzie:

Aangekomen te Brussel den
25-6-43
Gering te Oostende den

De terugkeerdatum ontbreekt uiteraard maar dit geeft tegelijkertijd een groot optimisme en een aandoenlijke naïviteit weer. Die mensen beseften dus op dat ogenblik nog niet ten volle welk lot de Nazi's voor hen hadden voorzien.

Foto 2

7 juli 1943

Regine, ?, Henriette Szpiro op wandel te Brussel.

Na de grote razzia's van 1942 is de joodse bevolking zich meer bewust van het gevaar en dragen velen de ster niet meer.

Op 4 juli antwoordde Henriette op een brief van haar "bende" kameraad Fernand Boedt (via Clo Derycker die gelegenheidspostbus was) op zijn vraag of zij reeds vrienden gevonden had "op die vraag schud ik heftig met mijn hoofd van NEEN. En je moet niet denken dat ik me moeite doe om er te vinden hoor. Je kan ze allemaal cadeaux van me krijgen. Zulke dandy's ! Je denkt toch niet dat ik met zulke verwijfde mannekes wil omgaan ? Nee hoor ! "ze schreef dat Regina (meer mamzeltje dan zij...), Bouboul (met twee vriendjes uit Oostende) en Lea het ook zeer goed stelden."..ik ben nog gaaf en gezond, alhoewel ik erg naar Oostende terug verlang. Enfin we zullen maar hopen dat ze gauw komen, onze kameraden hé"

Regine kon nog op 14 augustus 1943 een laatste brief schrijven aan haar vriendin Victoire. Deze merkte dat Regine midden de brief plots had opgehouden met schrijven om dan verder te gaan. Ze meldde dat ze net een half uur tijd hadden gekregen van de Duitsers om zich voor transport klaar te maken. Wel kreeg Victoire thuis nog een bericht via het Rode Kruis dat de familie in de Dossinkazerne te Mechelen was en om eten vroeg. Moeder Ponjaert bakte vis, pakte het goed in en verstuurde dit naar Mechelen.

Het derde pak kwam terug met de vermelding "vertrokken naar onbekende bestemming".

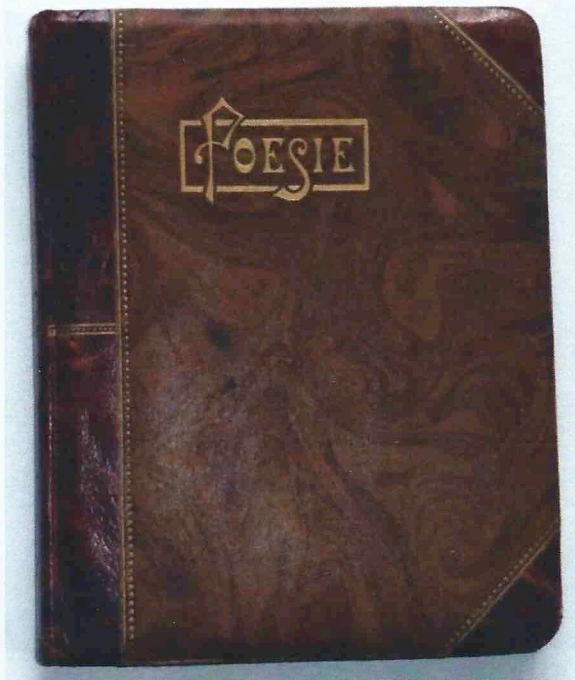
Foto 3

Dossinkazerne einde juli-begin augustus 1942: het verzamelkamp van Mechelen kort na zijn opening. De aankomst van de Joden “opgeroepen voor de arbeid”.

De familie Szpiro vertrok samen met 631 lotgenoten op 20 september 1943 met het transport XXIIA richting Auschwitz waar het op 22 september toekwam.

Er is geen enkele melding over hun aankomst, geen stamnummer, geen inschrijving van overlijden. Ze hebben hun deportatie zeker niet overleefd maar we weten niet wanneer en in welke omstandigheden. Vermoedelijk werden de kinderen Lea en Isidore als te jong beschouwd om te mogen werken en dus onmiddellijk na hun aankomst in het vernietigingskamp van Birkenau vergast.

Een “bloemlezing” uit twee poëzieboekjes:
Henriette Szpiro

6-5-43.
Aan mijn lieve
Zus, ter gelegenheid van
haar 15e verjaardag.
Régine

Eerste inschrijving door Henriette's zus

albumblaadjes
 zijn geen draadjes
 die de vriendschap samenvindt,
 't zijn papierdjes
 souvenirs
 waar 't hart alleen vernaat in vuilt.

Klein herinnering
 van je vriendin
 C.D.

Gordende, 3 Juni 1943

C.D. Lyden

Alleen het goede houdt stand
 en wat niet deugd verdwint
 door zijn nieghheid.

Aandenken van een goede vriend
 aan zijn toekomstige Scoutsbus
 Ik hoop van harte op een spoedig wederzien

Gerrit B. Boelt

4. Juni 1943

Hoe heeter stryd
Hoe koeler bloed
Men bewaren moet.

Een herinnering van een vriend.
Rijnders Marcel.

9-6-1943

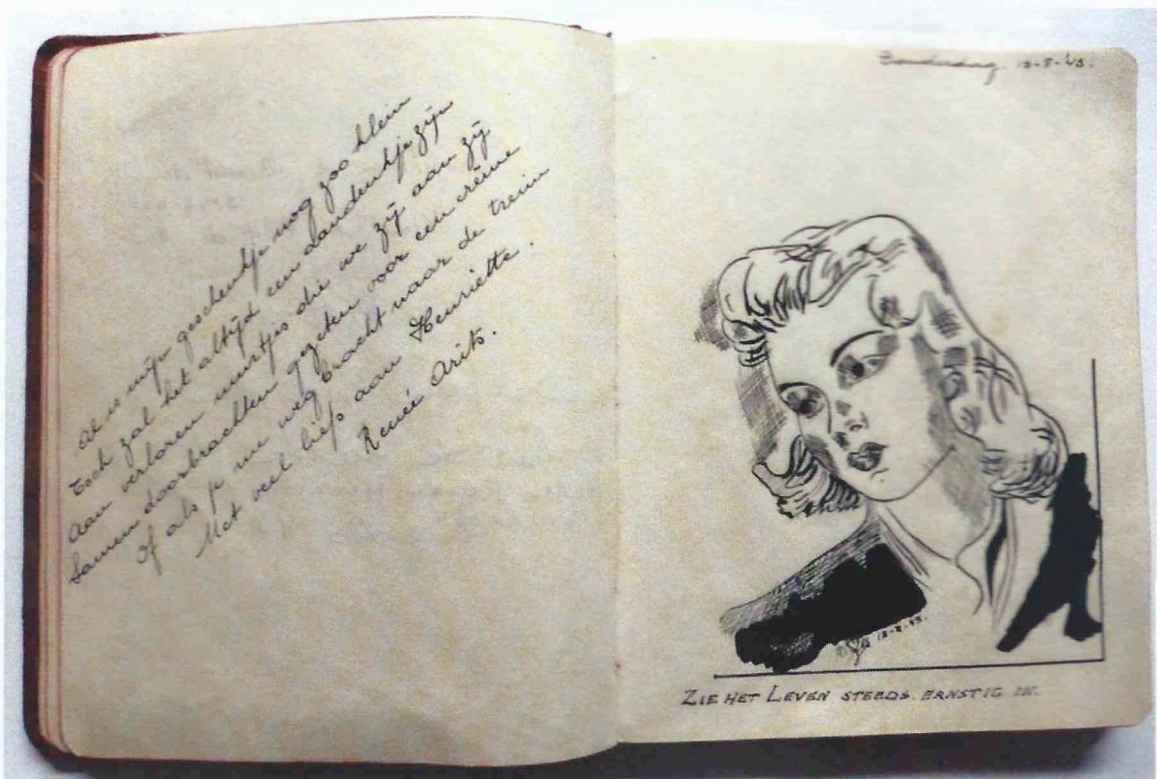
M. REYNERS

Niets is duurder dan in het leven
dan ware vriendschap,
en hechte vriendschap
worden voor u

Marcelle en Henri Beys
24-6-43.

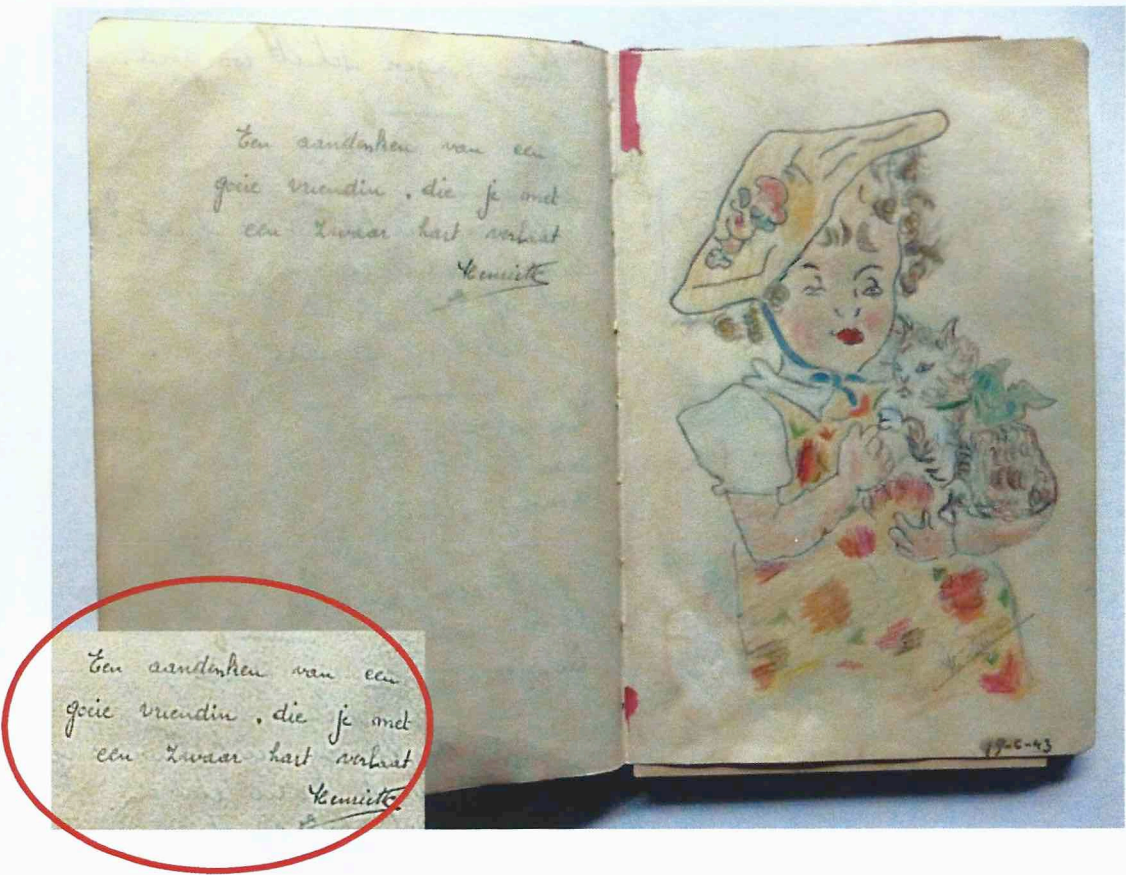
Denk nog eens aan iemand
die gepoogd heeft en nu
voor u te zijn

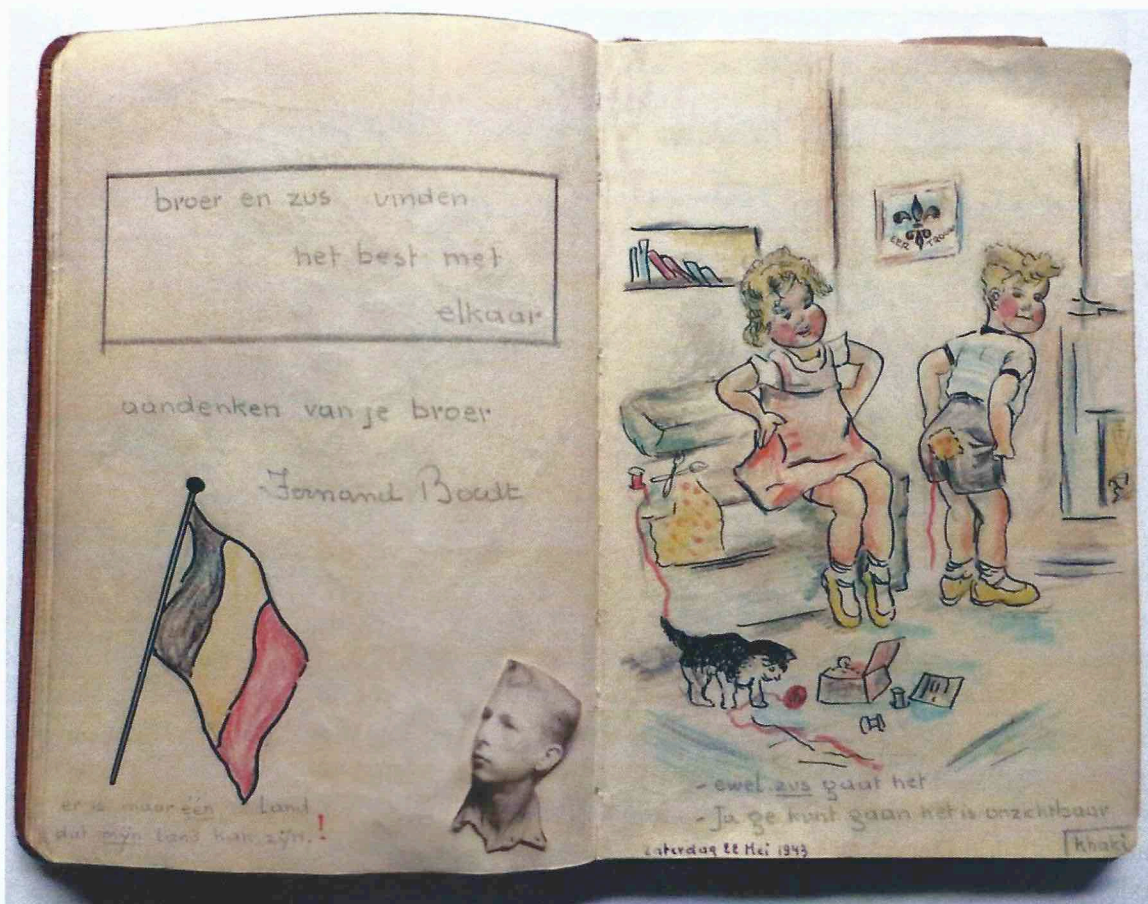
Fernand

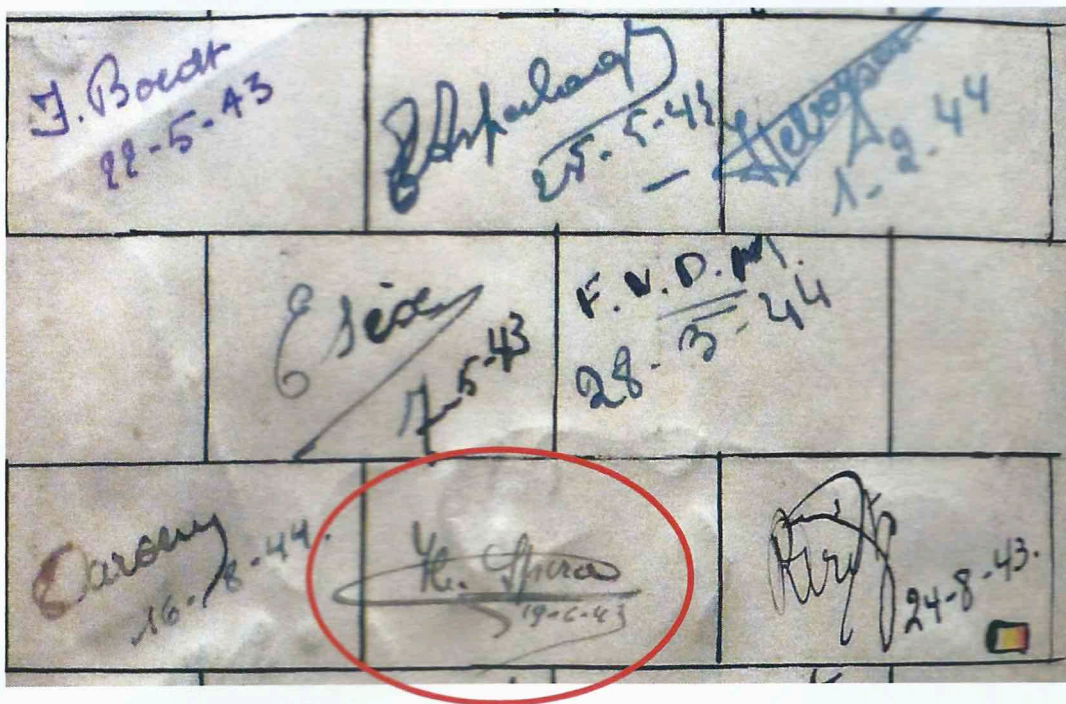
Donderdag 13.08.1943 allerlaatste inschrijving... Kennelijk in de veronderstelling haar terug te kunnen verwelkomen !

Poëzieboekje Clothilde Derycker (+ Oostende 04.01.2012)

Jou				d'Amities			
12-43	14-2-43	Wittwerf	17-1-43	Wittwerf	2-2-43		
J. Boeck	22-5-43	Wittwerf	15-5-43	J. D. van	9/9/44	Wittwerf	27-5-43
	Wittwerf	2-5-43	F.V.D.M.	Wittwerf	9/9/44	Wittwerf	27-5-43
Carney	16-7-44	Wittwerf	24-8-43	Wittwerf	24-8-43	J. Janssen	20 Mei 1943
Wittwerf	26-5-43	Wittwerf	19-5-43	Wittwerf	24-8-43	Wittwerf	24-8-43
J. Janssen	20 Mei 1943	Wittwerf	24-8-43	Wittwerf	24-8-43	Wittwerf	24-8-43
Wittwerf	24-8-43	Wittwerf	24-8-43	Wittwerf	24-8-43	Wittwerf	24-8-43
Wittwerf	24-8-43	Wittwerf	24-8-43	Wittwerf	24-8-43	Wittwerf	24-8-43
Wittwerf	24-8-43	Wittwerf	24-8-43	Wittwerf	24-8-43	Wittwerf	24-8-43
Wittwerf	24-8-43	Wittwerf	24-8-43	Wittwerf	24-8-43	Wittwerf	24-8-43

Bronnen:

1. Mondelinge getuigenissen en documenten van Mevrouwen Mady Mingeroot(+), Victoire Ponjaert, Clothilde Derycker (+).
2. Mededelingen en gegevens ontvangen van Mevr. Laurence Schram, Hoofd Onderzoek Kazerne Dossin vzw.
3. Stadsbestuur Antwerpen – Burgerlijke stand en dienst bevolking.
4. Internet – Wikipedia.

Bibliografie:

1. ROEKENS Anne, *Gewillig België*, Antwerpen, De Bezige Bij, 2011.
2. SEEWALD Sahava, *Joodse sporen in Oostende*, Antwerpen, Pandora, 2000.
3. ASSELOOS André, *Oostende onder de Nazi's 1940-44, dl. IV*, Oostende, eigen beheer, 1992.

Illustraties:

Foto 1 & 2 en de twee poëzieboekjes: collectie De Plate.

Foto 3 © Kazerne Dossin – Fonds Kummer.

Opmerking: In 2011 verschenen enkele persartikelen in verband met het aanbrengen van de namen van joodse studenten op het ereplaket in het Koninklijk Atheneum (KA I). Lofwaardig initiatief van de intussen overleden leraar Raymond Chaffart. Het moge ondertussen echter duidelijk zijn dat de meisjes Szpiro nooit les gevolgd hebben in het atheneum en daarom niet voorkomen op dit plaket. Het lyceum (later KA III genaamd) is in 1995 gefusioneerd met KA I.